

Vergaderjaar 1989–1990

21 490

Hoofdpijnen van het veteranenbeleid

Nr. 2

NOTA «ZORG VOOR VETERANEN IN SAMENHANG»

Inleiding

Deelnemen aan gewapende strijd is een ervaring die in het leven van hen die dat hebben meegemaakt vaak een bijzondere plaats inneemt. De betekenis van die ervaring is niet zonder meer en evenmin in alle gevallen negatief. Toch overheerst vaak het beeld van specifieke en persoonlijke problematiek, die voortvloeit uit de betrokkenheid van de militair bij oorlogsgeweld.

In Nederland is de aandacht voor de problematiek van veteranen een betrekkelijk nieuw gegeven. Vanaf het midden van de jaren tachtig tekent zich geleidelijk maar onmiskenbaar af dat onder hen die in het voormalig Nederlands-Indië hebben gediend tijdens het Nederlands-Indonesisch conflict eigensoortige problemen bestaan. Deze groep wil niet langer zwijgen over haar ervaringen en zoekt bewust de aandacht van maatschappij en politiek voor het vinden van oplossingen voor haar problemen.

Door het aanstellen van drs. D.F. van der Mei als Vertrouwensman Oud-militairen Indiëgangsters heeft de toenmalige minister van Defensie dr. W.F. van Eekelen te kennen gegeven dat de overheid niet onverschillig staat ten opzichte van de noden en behoeften van veteranen. De problematiek van de veteranen in ons land beperkt zich echter niet tot de oud-militairen Indiëgangsters, al vormen deze laatsten een relatief omvangrijke groep.

Onder veteranen wordt in deze nota verstaan alle gewezen militairen met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend in oorlogsomstandigheden of daarmee overeenkomende situaties, inclusief internationale vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties. Nadrukkelijk wordt hierbij inbegrepen het personeel van het voormalig Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger (KNIL), ongeacht of betrokkenen zijn overgegaan naar de Koninklijke Landmacht.

De veteranen vormen dus een zeer divers geheel, bestaande uit hen die dienden bij en na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, de militaire verzetsdeelnemers, de KNIL-militairen, de Indiëgangsters, de Korea-vrijwilligers, de Nieuw-Guinea-gangers en de Libanongangers.

Globaal geschat betreft het enkele honderdduizenden personen, groten-deels van middelbare leeftijd of ouder.

In deze nota wordt de visie van de Minister van Defensie op de zorg voor veteranen gegeven en worden ook de maatregelen genoemd die op korte termijn zullen worden getroffen. De tijd dringt immers, maar het is nog niet te laat om met een herkenbaar en eigentijds beleid alsnog erkenning en hulp aan deze oud-strijders te geven.

Diverse maatregelen zullen ook de ex-KNIL-militairen ten goede komen. Daarover is door Defensie met de ministeries van Binnenlandse Zaken resp. Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur overeenstemming bereikt. Deze overeenkomst dient de samenhang in de veteranenzorg.

Alvorens de veteranenproblematiek wordt behandeld wordt in kort bestek aandacht besteed aan voorafgaande ontwikkelingen in de zorg voor militaire oorlogsgetroffenen.

Historische schets

Reeds direct na de meidagen van 1940 heeft Defensie de medische zorg op zich genomen voor de militaire gewonden en werden pensioen-voorzieningen getroffen voor de invaliden en de nabestaanden van de gesneuvelden. Na de bevrijding werd vervolgens ook door de nieuw ingestelde Militair Sociale Dienst (MSD) veel gedaan voor de begeleiding van de geïnvaleerden. Voor hen kwam er een ruim pakket sociale voorzieningen. Ook werd het Militair Revalidatie Centrum Aardenburg gesticht als eerste revalidatie-inrichting in Nederland.

In de eerste naoorlogse jaren werd in ons land algemeen gedacht dat de zorg voor de diverse categorieën oorlogsslachtoffers, waaronder ook de militaire oorlogsslachtoffers, een activiteit van betrekkelijk korte duur zou zijn. De verzwakten, invaliden en zieken werden verzorgd, voor de nabestaanden werden fondsen gevormd. Daarmee moest het dan ook maar afgelopen zijn. Bij de wederopbouw moest alle energie worden aangewend voor de toekomst. De oorlogsgetroffenen zelf dachten er niet veel anders over. Ook zij wilden een nieuw leven beginnen en door prestaties het verleden van zich afschudden. Door zeer weinigen werd toen voorzien dat zich later gevolgen van de oorlog zouden openbaren.

Het militair optreden in Nederlands-Indië was in vele opzichten ver weg van Nederland. De terugkerende militairen vonden weinig aandacht en begrip voor hun ervaringen. Met de term tropenkolder werd uiting gegeven aan onbegrip voor psychische problemen en moeilijkheden bij de herinpassing in de Nederlandse verhoudingen. Voor de medische opvang van repatriërende gewonden en zieken werd door de krijgsmacht gezorgd. De Sociaal Medische Dienst van de Koninklijke Marine heeft in die taak haar oorsprong gevonden. Voor militairen met psychische problemen stond het Militair Neurose Sanatorium te Austerlitz ter beschikking.

Het Directoraat voor de Demobilisatie was belast met een systeem van opvang en begeleiding van de uit Indië terugkerende militairen naar de burgermaatschappij. Aan een zo goed mogelijke gang van zaken werd bijgedragen door de Nationale Demobilisatie Raad, provinciale raden en gemeentelijke comités. Er was een aantal financiële regelingen getroffen om de terugkeer naar het burgerbestaan zo goed mogelijk te laten verlopen.

Bij de zorg voor de terugkerende Korea-gangers werd gebruik gemaakt van de reeds bestaande medische en sociale voorzieningen.

In 1965 ontstond bij Defensie het idee om een systeem van periodieke medische controle en nazorg voor militair geïnvalideerden in te voeren. Door regelmatig geneeskundig onderzoek en het initiëren van noodzakelijke behandelingen zou verergering van invaliditeit worden tegengegaan c.q. het leven met de handicap zo draaglijk mogelijk worden gemaakt. Dit systeem werd echter niet verwezenlijkt.

Vervolgens werd in 1969 vanuit de Tweede Kamer voorgesteld om een systeem van periodieke medische nazorg voor prothesesdragende militaire oorlogsslachtoffers in te voeren. Hierop werd toegezegd een systeem van periodieke medische nazorg voor alle militaire oorlogsslachtoffers tot stand te brengen. Dit gebeurde evenwel na ampel beraad toch niet. Voornaamste overweging was dat de zorg van civiele artsen nagenoeg nimmer ontoereikend werd geacht. De Tweede Kamer en ook de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsslachtoffers (BNMO) toonden voor dit argument begrip.

In de tweede helft van de jaren zeventig attendeerde de BNMO Defensie op toenemende problemen onder haar leden tengevolge van vroegtijdige veroudering, vergrijzing en vereenzaming. Dit leidde in 1979 tot een meer actief optreden van de militair geneeskundige dienst op het vlak van de zorg voor geïnvalideerden en ook tot uitbreiding van de inspanningen van de MSD. De BNMO zelf begon aan het ontwikkelen van een systeem van nazorg waarbij het samenzijn in groepen centraal staat.

Tijdens de vredesmissie in Libanon werd voorzien dat een vorm van voorlichting en opvang van terugkerende Libanongangers gewenst zou zijn. Daartoe werd een apart systeem ontwikkeld. Naderhand bleek uit onderzoek dat er onder deze categorie (ex-)militairen problemen van psychische aard en aanpassingsstoornissen bestonden. Daarop is voor hen de toegang tot de Bureaus Individuele Hulpverlening van de Koninklijke Landmacht mogelijk gemaakt.

In de loop van de jaren tachtig manifesteert zich de problematiek van de oud-militairen Indiëgangsters. Deze problemen blijken van een geheel nieuwe aard en omvang te zijn. Stond eerder de problematiek van militaire oorlogsgetroffenen vooral in het teken van invaliditeit en in mindere mate ook van moeilijkheden bij de herinpassing in de samenleving, nu staat de behoefte aan erkenning van veteranen centraal. Een belangrijk vraagstuk bij de zorg voor post-actieve militairen noopt tot beleidsvorming.

De problematiek beschouwd

Analyse

Inzicht in de problematiek is van belang om tot verantwoord beleid te komen. Dat geldt in het bijzonder voor de problematiek van veteranen. Het gaat hier immers om opvattingen, standpunten en gevoelens, die moeilijk exact meetbaar maar daarom niet minder reëel zijn. De Vertrouwensman heeft in zijn eindadvies een geordende rapportage van problemen, behoeften, wensen en mogelijke oplossingen aangedragen, die hem zijn voorgelegd door oud-militairen Indiëgangsters en deskundigen op velerlei terrein. Hij onderscheidt drie aspecten, te weten de behoefte aan erkenning en specifieke immateriële en materiële problemen. Deze problemen hangen nauw met elkaar samen. De juistheid van deze analyse is bevestigd door naderhand ontvangen informatie, waaronder ook het commentaar van de veteranenorganisaties.

Veteranen hebben onder buitengewone en moeilijke omstandigheden hun dienst verricht. Ook indien zij lichamelijk en geestelijk ongeschonden uit het oorlogsgeweld zijn gekomen leidt hun betrokkenheid daarbij vaak tot een specifieke behoefte aan ideële erkenning. Zij verlangen naar uitingen van respect en waardering van overheid en samenleving voor hun inzet voor de belangen van het Koninkrijk en de daarbij door hen gebrachte offers. Hun aandacht gaat ook uit naar de gevallen kameraden en hen die lichamelijke en/of geestelijke schade aan hun gezondheid hebben opgelopen. Vooral voor de oud-militairen Indiëgangers komt daar nog bij dat men terugkeerde in een maatschappij die weinig aandacht en begrip voor hen leek te hebben en die het Nederlands-Indonesisch conflict kennelijk snel wilde vergeten. Dat geldt ook voor de Nieuw-Guinea-gangers.

In de afgelopen jaren ontstond onder veteranen in toenemende mate het gevoel te worden miskend. Men ergerde zich met name aan de wijze waarop het militair optreden tijdens de politionele acties in de recente geschiedschrijving dreigde te worden behandeld. Ook enkele aanpassingen in de Nationale Dodenherdenking werden in de veteranenwereld als weinig gelukkig ervaren. De behoefte aan een herkenbaar veteranenbeleid, dat tegemoet komt aan de specifieke problemen, groeide. Dat leidde tot de oprichting van de Stichting Veteranen Platform, waarin inmiddels veertien organisaties hun krachten hebben gebundeld. Samen tellen deze meer dan vijftigduizend leden.

Immateriële problematiek

Herinneringen aan oorlogsgeweld kunnen het leven van veteranen, maar ook dat van hun partners en kinderen zwaar belasten. De drempel erover te praten, zelfs met de partner, is hoog. Het zoeken van steun, begrip en eventueel ook (professionele) hulp is voor veel veteranen een moeilijke stap. Daarbij speelt mee dat de erkenning van veteranen in ons land gering is. Er bestaat een scala van problemen op psychisch, psychosomatisch en lichamelijk gebied. Veel veteranen voelen zich bovendien sociaal geïsoleerd.

De immateriële problematiek wordt vaak ook ingekleurd door het eigen aandeel in het oorlogsgeweld.

Materiële problemen

De materiële problemen betreffen in hoofdzaak negatieve effecten van het verrichten van langdurige militaire dienst als dienstplichtige in Indië. Nogal eens wordt gesteld dat men door langdurig verblijf onder de wapenen pas later aan een maatschappelijke loopbaan kon beginnen met gemiste carrièremogelijkheden en een vertraagde pensioenopbouw als gevolg. Daarnaast wordt het verschil in pensioenaanspraken bekritiseerd tussen hen die direct na demobilisatie in overheidsdienst zijn getreden en hen die dat niet hebben kunnen of willen doen.

Visie op zorg voor veteranen

Inleiding

Bij het ontwikkelen van het veteranenbeleid is de kernvraag hoe ver de overheid verantwoordelijkheid aanvaardt voor deze specifieke problematiek. De veteranen waren uitvoerders van het Regeringsbeleid. Daaruit vloeit voort dat de overheid verantwoordelijkheid neemt om te bevor-

deren dat deze problemen worden aangepakt. Deze verantwoordelijkheid is vooral beleidsmatig. Het logo van het Veteranen Platform vermeldt «eer en nazorg». Dit wijst op het appel om erkenning te geven en voorwaarden te scheppen voor goede hulpverlening aan hen die lijden onder de gevolgen van hun plichtsvervulling als militair.

Grondslag en uitgangspunten

De grondslag voor het beleid is de opvatting dat veteranen recht hebben op respect en waardering voor hun inzet en de door hen gebrachte offers. Zij vervulden immers hun plicht in het belang van het Koninkrijk. Tegemoetkomen aan de essentie van hun specifieke behoeften is daarom de kern van het veteranenbeleid.

In de behoefte aan erkenning kan door de overheid op diverse manieren worden voorzien. De samenleving dient daarbij te worden betrokken, omdat de veteranen ook van die zijde begrip, respect en waardering behoeven. De overheid dient echter het voorbeeld te geven en voorwaarden te scheppen voor meer maatschappelijke erkenning.

Voor het beleid ten aanzien van de immateriële hulpverlening biedt het Regeringsstandpunt over de aanbevelingen van de Projectgroep Behandeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen (PBOG), die onder leiding van Prof. drs. B.S. Polak advies heeft uitgebracht onder de titel «Hulp bij verwerken van geweld», veel aanknopingspunten.

Op verzoek van de toenmalige Staatssecretaris van Defensie drs. W.K. Hoekzema is Defensie destijds toegetreden tot de PBOG in het belang van congruentie in beleidsontwikkeling met het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

De inmiddels bereikte beleidsinhoudelijke congruentie betreft de overeenstemming op hoofdlijnen van beleid. Daarvoor wordt kortheids-halve verwezen naar het Regeringsstandpunt-PBOG. Organisatorische congruentie ontstaat indien Defensie zich beperkt tot beleidsvorming en voor de uitvoering gebruik maakt van externe instanties, waaronder met name specifieke instellingen voor oorlogs- en geweldsgetroffenen.

Algemeen wordt erkend dat specifieke instellingen voor immateriële hulpverlening, zoals de Stichting 1940-1945, het Joods Maatschappelijk Werk, Pelita en de Stichting Burgeroorlogsgetroffenen, van essentiële betekenis zijn voor het opheffen van een gestagneerd verwerkingsproces.

Voor veteranen bestaat echter geen instelling met een vergelijkbaar karakter. Zij verkeren daarmee in een achterstandspositie, die moet worden opgeheven. Dan zal ook optimaal gebruik kunnen worden gemaakt van de vele hulpverleningsmogelijkheden in ons land op het gebied van de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. Door samenwerking met specifieke en algemene instellingen én door overdracht van specifieke kennis over veteranenproblematiek zal een goede immateriële hulpverlening voor veteranen kunnen worden verzekerd.

Ten aanzien van de wens tot financiële compensatie voor buitengewoon lange dienstvervulling onder oorlogsomstandigheden als dienstplichtige is de opstelling als volgt.

Het is principieel niet juist het uitgangspunt los te laten dat de aard van de dienstplicht geen ruimte biedt voor het toekennen van een zelfstandig recht op een diensttijdpensioen. Hoezeer gevoelsmatig ook begrip voor de betreffende wens kan worden opgebracht, dit uitgangspunt wordt gehandhaafd. Ook een eenmalige uitkering wordt niet in overweging genomen, o.a. omdat dit kan worden ervaren als een afkooksom. Daarbij zou een noodgedwongen arbitrair bedrag gemak-

kelijk meer discussies oproepen dan goed doen en dus per saldo alleen leed toevoegen.

Doelstellingen

Uit deze uitgangspunten volgen als doelstellingen van het veteranenbeleid:

- a. het (bevorderen van het) betonen van respect en waardering voor de inzet van de veteranen en de door hen gebrachte offers;
- b. het beperken en zo draaglijk mogelijk maken van specifieke immateriële nadelige gevolgen van dienstvervulling onder oorlogsomstandigheden.

Onderzoek

Vooruitlopend op zijn eindrapport heeft de Vertrouwensman aanbevolen een onderzoek in te stellen naar aard, omvang en spreiding van de problematiek onder oud-militairen Indiëgangers.

In zijn voorlopige reactie op het eindadvies heeft de toenmalige Staatssecretaris van Defensie de heer J. van Houwelingen de opvatting onderschreven dat verder onderzoek nodig is om op zorgvuldige wijze inhoud te kunnen geven aan de beleidsontwikkeling. Tijdens de voorbereidingen voor het onderzoek werd, naarmate het beraad over de hoofdlijnen van het veteranenbeleid vorderde, echter steeds duidelijker dat dit weinig toegevoegde waarde zou opleveren. Bovendien zou een nader onderzoek als basis voor de besluitvorming tot onaanvaardbare vertraging leiden. Daarop is besloten dit niet te houden.

Maatregelen voor de erkenning

Defensie komt aan de behoefte aan erkenning tegemoet door:

- a. het betonen van respect en dank voor de in Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea gebrachte offers door middel van een galerij met herdenkingszuilen bij het Nationaal Indië-Monument in Roermond;
- b. het bevorderen van erkenning door de samenleving, waartoe de concrete mogelijkheden op korte termijn zullen worden onderzocht;
- c. het instellen van een draaginsigne gewonden;
- d. een bijdrage aan de herdenking van het KNIL;
- e. het tonen van aandacht en belangstelling van de Regering voor veteranen door middel van een aan te stellen Inspecteur der Veteranen;
- f. de Open Dag van de Krijgsmacht op 10 mei 1990 voor de veteranen van de Tweede Wereldoorlog;
- g. het scheppen van specifieke ontmoetingsmogelijkheden voor veteranen op Bronbeek;
- h. meer gastvrijheid voor veteranen op kazernes door ruimere reüniefaciliteiten;
- i. compensatie van achterstallig soldij voor een groep oorlogsvrijwilligers;
- j. uitbreiding van de toekenningsmogelijkheid voor het Ereteken voor Orde en Vrede.

Deze maatregelen worden hieronder kort toegelicht.

Herdenkingszuilen bij het Nationaal Indië-Monument

Op initiatief van burgers is door niet aflatende inspanningen van de werkgroep Nederlands Monument van de Stichting Overkwartier in Roermond een monument tot stand gebracht ter nagedachtenis van de bijna 5 000 militairen die tussen 1945 en 1962 in het voormalig Nederlands-Indië en in Nieuw-Guinea zijn gesneuveld. De verwezenlijking is

volledig met particuliere middelen gebeurd. Dit gedenkteken is op 7 september 1988 door ZKH Prins Bernhard onthuld. Sindsdien vervult het een belangrijke functie als pelgrimsoord voor de nabestaanden van de gevallen en voor zeer vele veteranen.

Defensie heeft bijzondere waardering voor dit initiatief uit de samenleving voor de erkenning van veteranen. Om het respect en de dank voor de inzet en de gebrachte offers tot uitdrukking te brengen en tevens om de maatschappelijke erkenning van de veteranen verder te stimuleren wordt een galerij met herdenkingszuilen aan het monument toegevoegd. Hiertoe stelt Defensie een bedrag van maximaal f 500 000,— ter beschikking. Op de zuilen komen de namen van alle gevallen. Ook zal de ruimte om herinneringsplaquettes van onderdelen aan te brengen worden vergroot. Realisering van deze galerij zal er ongetwijfeld toe bijdragen dat de huidige en de toekomstige generaties worden herinnerd aan de offers die de gevallen en de nog levende veteranen hebben gebracht.

De Stichting Nationaal Indië-Monument is bereid gevonden met het Veteranen Platform een definitieve plaats voor twee urnen met aarde afkomstig van oorlogsgraven uit Nederlands-Indië en Korea te zoeken.

Bevordering van maatschappelijke erkenning

De veteranen hebben in de afgelopen jaren in toenemende mate het gevoel gekregen te worden miskend. Dat gevoel werd versterkt door publikaties en documentaires over het optreden van de strijdkrachten in Nederlands-Oost-Indië. Het ligt niet op de weg van de overheid positie te kiezen in discussies over de juistheid van de standpunten in publikaties en documentaires. Wél hecht Defensie eraan steun te verlenen aan particuliere initiatieven die gericht zijn op voorlichting over de betekenis van betrokkenheid bij oorlogsgeweld in de beleavingswereld van veteranen. Daarom zal worden onderzocht op welke wijze en onder welke voorwaarden dat verantwoord kan gebeuren. Daartoe wordt op korte termijn een commissie van advies onder voorzitterschap van Prof. dr. P. Thoenes ingesteld. Deze commissie zal binnen negen maanden advies uitbrengen, waarna over verdere erkenningsmaatregelen spoedig zal worden beslist.

Instelling draaginsigne gewonden

Op korte termijn zal vorm worden gegeven aan een in te stellen draaginsigne om daarmee respect en dank te betonen aan alle veteranen die lijden of geleden hebben onder lichamelijke en/of psychische gevolgen van hun plichtsvervulling onder oorlogsomstandigheden. Dit insigne kan worden toegekend aan iedere (gewezen) militair die na 9 mei 1940 in oorlogstijd of daarmee overeenkomende omstandigheden (inbegrepen internationale vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties) verwond is. Deze insigne kan zowel op het uniform als op burgerkleding worden gedragen. Deze draaginsigne zal ook kunnen worden toegekend aan Nederlandse zeelieden die tijdens de vervulling van hun vaarplicht verwond zijn.

Met de Stichting Veteranen Platform zal over de vormgeving van het insigne overlegd worden. Er wordt naar gestreefd de eerste uitreikingen nog in 1990 te laten plaatsvinden.

Monument ter herdenking van het KNIL

Het KNIL heeft in zijn langdurig bestaan in vele opzichten een bijzondere plaats in het voormalig Nederlands-Indisch bestel ingenomen. Nu het op 26 juli 1990 veertig jaar geleden zal zijn dat het KNIL werd

opgeheven, streeft de Stichting Herdenking KNIL naar het plaatsen van een monument op Bronbeek en het uitgeven van een gedenkboek. Defensie zal hiervoor een financiële bijdrage verlenen. Zo wordt uitdrukking gegeven aan de dank voor de trouwe plichtsvervulling en de gebrachte offers van de KNIL-militairen.

Aanstelling Inspecteur der Veteranen

De aandacht en belangstelling van hooggeplaatste autoriteiten uit krijgsmacht en samenleving bij herdenkingen, plechtigheden en grote manifestaties van veteranen worden bijzonder gewaardeerd. Om in ruime mate van zijn persoonlijke belangstelling bij zulke gelegenheden te kunnen laten blijken wordt door de Minister van Defensie een speciale representant aangesteld, te weten de Inspecteur der Veteranen. Deze functie zal worden vervuld door de Plaatsvervangend Chef van de Defensiestaf Vice-Admiraal H.A.J. Nijenhuis. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet om een rol als ombudsman, aanspreekpunt of vertrouwensman. Voor individuele vragen en problemen zijn andere kanalen aanwezig. Wél zal de Inspecteur der Veteranen door zijn contacten bijdragen tot een goed zicht op ontwikkelingen in de veteranenwereld.

De Open Dag op 10 mei 1990

Met de Open Dag op 10 mei 1990 brengt de Krijgsmacht eer aan alle veteranen die dienden bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in het Koninkrijk. Deze veteranen zijn met hun partner/begeleider welkom op vier lokaties. De activiteiten hebben gedeeltelijk een reüniekarakter, waarbij een plechtige herdenking met kranslegging is opgenomen. Ook de ontmoeting van de veteranen met de militairen van nu krijgt in het geheel een plaats.

Ontmoetingscentrum Kumpulan Bronbeek

Het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen Bronbeek ontvangt steeds meer aanvragen voor het houden van reünies van veteranenorganisaties en andere groeperingen die een band met de krijgsmacht hebben. De Stichting Vrienden van Bronbeek heeft inmiddels het project Kumpulan Bronbeek ontwikkeld, waarin een speciaal ontmoetingscentrum is voorzien. Omdat dit centrum in een grote behoefte zal voorzien is door Defensie een financiële bijdrage toegezegd om de bouw mede te bekostigen. Dit centrum zal ertoe bijdragen dat de banden van kameraadschap en daarmee gepaard gaande onderlinge steun voor veteranen verder zullen kunnen worden verstevigd.

Ook zal de allure van Bronbeek als tehuis voor oud-militairen door deze nieuwe mogelijkheid groter worden. Op dit moment wonen er gewezen beroepsmilitairen die in ruime meerderheid onder oorlogsomstandigheden hebben gediend. Dit wijst erop dat het opnamebeleid strookt met de wens van veteranenorganisaties om aan veteranen voorrang te verlenen.

Reünie-faciliteiten op kazernes

De wens van reüniecommissies van veteranen om meer faciliteiten te krijgen op kazernes wordt gehonoreerd. Reünies hebben een belangrijke betekenis voor vele veteranen. Oude vriendschappen kunnen er worden verstevigd en het samenzijn op de kazerne biedt een kader voor het verwerken van gemeenschappelijke ervaringen. Het organiseren van reünies op militaire lokaties wordt aantrekkelijker gemaakt omdat de reüniecommissies op werkdagen geen personele lasten behoeven te

dragen. Ook de maaltijd kan voor rekening van het Rijk worden genoten.

Inmiddels is ook gebleken dat er mogelijkheden zijn om reünies op kazernes te organiseren zonder dat dit tot fiscale verplichtingen behoeft te leiden.

Compensatie achterstallige soldij groep oorlogsvrijwilligers

Het spreekt vanzelf dat de overheid zijn verplichtingen nakomt. Dit zal alsnog snel gebeuren ten aanzien van een groep van 225 oorlogsvrijwilligers, die op 18 juni 1945 vanuit Engeland via Australië naar Nederlands-Indië zijn vertrokken. Zij hebben deel uitgemaakt van het Gezagsbataljon Indië, later ondergebracht als vijfde compagnie bij het KNIL. Gedurende een bepaalde periode hebben zij geen normaal soldij maar voorschotten ontvangen. Afrekening daarvan zou nooit hebben plaatsgevonden, hoewel daarom na terugkeer in Nederland diverse malen is gevraagd.

In tegenstelling tot hetgeen tot nog toe werd gesteld is gebleken dat van individuele militairen uit deze groep nog gegevens aanwezig zijn. Daaruit blijkt dat inderdaad geen afrekening heeft plaatsgevonden.

Rekening houdend met de geldontwaarding zal een vast bedrag van f 1 000,- worden betaald aan de leden van de groep die op 26 maart 1990 in leven zijn. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan een lang gekoesterde wens die in het teken staat van de behoefte aan erkenning.

Uitbreiding toekenningsmogelijkheid Ereteken voor Orde en Vrede

Als onrechtvaardig wordt ervaren dat militairen die na 27 september 1949 in Nederlands-Indië zijn aangekomen niet in aanmerking komen voor het Ereteken voor Orde en Vrede. De caesuur zal worden verlegd naar 4 juni 1951, de datum waarop de militaire afwikkeling werd voltooid. Daarmee wordt deze onrechtvaardigheid weggenomen. De toekenning zal niet mogelijk zijn voor hen die na 27 december 1949 arriveerden in Nederlands Nieuw-Guinea, en evenmin voor hen die dienden bij de Nederlandse Militaire Missie.

Maatregelen voor immateriële hulp

Stichting Dienstverlening Veteranen

De achterstandssituatie waarin veteranen op het gebied van de immateriële hulpverlening verkeren kan op korte termijn worden opgeheven door het oprichten van een specifieke stichting voor de dienstverlening aan veteranen. Deze particuliere en van Defensie bestuurlijk onafhankelijke instelling kan door nauwe samenwerking met andere specifieke instellingen voor oorlogs- en geweldsgetroffenen, alsook met algemene instellingen in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening de in ons land aanwezige hulpverleningsmogelijkheden voor veteranen beter toegankelijk maken. Dit zal ook worden bevorderd door bundeling en overdracht van specifieke kennis over veteranenproblematiek.

De Stichting Dienstverlening Veteranen zal alleen al door haar bestaan en doelstelling door de veteranen kunnen worden erkend en herkend als hun eigen instelling, waar aandacht en begrip zijn gegarandeerd. Dit zal bijdragen tot de opheffing van een gestagneerd verwerkingsproces. Bij de samenstelling van het bestuur zal daarom rekening moeten worden gehouden met het belang van de herkenbaarheid voor alle veteranen. Voor specifieke deskundigen dient in het bestuur ook plaats te zijn.

De stichting zal een nadrukkelijke intermediaire rol moeten vervullen. Dat wil zeggen dat de stichting zelf geen langdurige individuele begeleiding of behandeling biedt. Daarvoor bestaan immers andere instanties. Wél kan de stichting de hulpvragen opvangen en verhelderen en via zorgvuldige verwijzing de hulpvragers naar de juiste instelling of persoon begeleiden. Daarbij hoort ook dat wordt nagegaan of de hulpvraag daadwerkelijk wordt opgelost.

Om deze intermediaire rol te kunnen vervullen zal de stichting samenwerkingsovereenkomsten moeten aangaan met een aantal regionaal gespreide instellingen voor algemeen maatschappelijk werk, waar één of meer consulenten van de Stichting worden gedetacheerd. Op analoge wijze zal samenwerking moeten worden gezocht met een aantal Regionale Instellingen voor Geestelijke Gezondheidszorg. Ook zal moeten worden gepoogd om het gevarieerde behandelaanbod van het Centrum 45 voor veteranen met ernstige psychische problemen meer toegankelijk te maken.

Taakstelling

De stichting kan een samenhangend subsidiabel takenpakket uitvoeren, bestaande uit de volgende elementen:

- a. informatie, voorlichting en bemiddeling;
- b. (kortdurende) sociaal-emotionele ondersteuning en opvang;
- c. medisch advies en verwijzing met begeleiding naar medische of psychische hulpverlening elders;
- d. begeleiding bij het indienen van verzoeken om invaliditeitspensioen en/of voorzieningen bij de militaire pensioenadministratie;
- e. ondersteuning van het vrijwilligerswerk van veteranenorganisaties;
- f. bijdragen aan bundeling en overdracht van specifieke kennis en ervaring naar de algemene hulpverlening.

Doelgroep

De faciliteiten van de stichting zullen beschikbaar moeten zijn voor alle veteranen (de ex-KNIL-militairen niet uitgezonderd) die Nederlands onderdaan zijn. Dit heeft de instemming van de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. De aanbeveling van de PBOG en de Vertrouwensman over de openstelling van de specifieke hulpverlening volgend zal de toegang niet mogen worden beperkt door enig formeel criterium, ontleend aan de militaire pensioenwetgeving. Hulp bij herstel respectievelijk bij het zo dragelijk mogelijk maken van immateriële problemen dient immers voorop te staan.

De stichting zal ook bijzondere aandacht moeten besteden aan de positie van de levenspartner/verzorgster van veteranen met ernstige immateriële problemen. Daarbij kan nauw worden samengewerkt met instellingen die op dit gebied reeds over expertise beschikken zoals het BNMO-Centrum.

In het Regeringsstandpunt-PBOG is al aangegeven dat het Informatie en Coördinatie Orgaan Dienstverlening Oorlogsgetroffenen (ICODO) bij haar voorlichting meer aandacht zal besteden aan de positie van de partners/verzorgsters van oorlogsgetroffenen.

Defensie acht geen termen aanwezig regelingen te treffen ter verbetering van de financiële positie van de levenspartner/verzorgster. De bestaande voorzieningen voor geïnvaleerde militairen voorzien daar al in.

Voor de duidelijkheid wordt nader ingegaan op de subsidiabele taken van de stichting.

Informatie en voorlichting zullen niet uitsluitend betrekking mogen hebben op immateriële hulpverleningsmogelijkheden. Bij veteranen bestaat namelijk een gebrek aan kennis over pensioenen en andere materiële voorzieningen die Defensie biedt. De militaire pensioenadministratie zal bij haar voorlichting gebruik maken van de mogelijkheden die de stichting op grond van haar positie heeft.

Sociaal-emotionele ondersteuning

Onder veteranen en hun nabestaanden bestaat soms behoefte hun problemen en emoties te uiten, ook indien daarbij geen verdere hulp wordt gewenst. Tot nu toe nam dit o.a. de vorm aan van brieven en telefoongesprekken met het Ministerie van Defensie. Door het bieden van een professioneel klankbord kan de stichting in deze behoefte voorzien en zo bijdragen tot het dragelijker maken van problemen.

Ook kan steun worden verleend bij telefonische opvang door het ICODO na radio- of televisie-uitzendingen over veteranenproblemen, die vaak zeer veel emoties los maken.

Medische begeleiding

Het is opgevallen hoe moeilijk het oud-militairen Indiëgangers valt om met anderen over hun psychische problemen te spreken. De drempel om hulp in te roepen is hoog. Voorts wijzen de ervaringen van veteranen die de procedure voor het verkrijgen van een militair invaliditeitspensioen (hebben) doorlopen op de dringende noodzaak deze procedures ook op medisch gebied te verbeteren en te verkorten.

In een tussentijds advies heeft de Vertrouwensman daarom aanbevolen een speciale arts aan te stellen om te bewerkstelligen dat veteranen met ernstige problemen bij het geneeskundig onderzoek ten behoeve van de advisering over hun pensioenaanspraken niet meer dan strikt noodzakelijk worden belast. Het inzetten van een arts met bijzondere kennis van de specifieke psychische problematiek van veteranen zou een belangrijke verbetering kunnen betekenen. Deze arts zou er door verwijzing ook toe kunnen bijdragen dat veteranen die behandeling behoeven daarvan niet verstoken blijven.

Met deze aanbeveling is ingestemd.

De Stichting Dienstverlening Veteranen kan met enkele artsenvrijwilligers een herkenbare vorm van medische ondersteuning bieden door het houden van spreekuur als consultatiebureau voor specifieke medische/psychische problematiek. Voor behandeling of nader onderzoek moet worden verwezen naar de geëigende gezondheidszorgvoorzieningen. Verder zullen die medici kunnen worden geraadpleegd over de zin van het indienen van verzoeken om toekenning of herziening van een militair invaliditeitspensioen, uiteraard zonder dat dit de militaire pensioenadministratie op enigerlei wijze bindt. De artsen zullen raad vragende veteranen ook kunnen inlichten over de te verwachten (psychische) belasting, zodat besluiten om een pensioenverzoek in te dienen nog beter kunnen worden overwogen.

Tenslotte kunnen de artsen desgewenst optreden als vertrouwensarts voor veteranen. Zij kunnen hen in die positie voorbereiden op het geneeskundig onderzoek van de pensioenadministratie en hen daarbij vergezellen, en zo de keurend arts informeren in het belang van een snel en zo min mogelijk belastend onderzoek.

Naast de specifiek medische ondersteuning kan de stichting ook algemene begeleiding bieden bij het indienen van verzoeken om toekenning van een invaliditeitspensioen of voorzieningen. Zij is het professionele intermediair tussen veteranen-aanvragers en de pensioen-administratie en kan door haar taakvervulling bijdragen aan de kwaliteit van de uitvoering van de militaire pensioenwetten. Naast een ondersteunende rol bij aanvraagprocedures past onder voorwaarden ook een dergelijke rol bij beroepsprocedures. Dit kan leiden tot reductie van het aantal beroepsprocedures en hernieuwde verzoeken, waardoor voor de pensioenadministratie capaciteit vrijkomt om de doorlooptijden van de procedures te verkorten.

Het is niet juist om veteranen voor advies te verwijzen naar de Stichting Rechtsbijstand Dienstplichtigen. Deze stichting is in 1966 op initiatief van de Tweede Kamer in het leven geroepen om bijstand te verlenen bij financiële aanspraken op grond van ziekten of gebreken veroorzaakt door de uitoefening van de militaire dienst. Rechtsbijstand voor veteranen (waaronder oorlogsvrijwilligers) past bij de Stichting Dienstverlening Veteranen. Dat sluit overigens onderlinge samenwerking niet uit.

Ondersteuning vrijwilligerswerk

Binnen de veteranenorganisaties bestaan uiteenlopende vormen van onderlinge hulp- en dienstverlening. Met uitzondering van de BNMO gaat het hierbij uitsluitend om vrijwilligerswerk uit eigen gelederen. Deze kameradenhulp leidt niet alleen tot steun aan hen die daaraan behoefte hebben, maar biedt ook kaders waarin de betrokken groep zich kan herkennen. In het Regeringsstandpunt-PBOG staat dat grote waarde wordt gehecht aan vrijwilligerswerk voor oorlogsgetroffenen. Daartoe zijn extra middelen ter beschikking gesteld. De criteria voor de verdeling daarvan worden in overleg met het ICODO vastgesteld. Langs deze weg kan ook het vrijwilligerswerk ten behoeve van veteranen financieel worden ondersteund. Voorts kan de Stichting Dienstverlening Veteranen in nauwe samenwerking met het ICODO inhoudelijke ondersteuning bieden bij het vrijwilligerswerk. Daarbij zal worden gelet op mogelijkheden om dit werk met name op het gebied van signalering en preventie uit te breiden.

Bundeling en overdracht specifieke kennis

De Regering acht overdracht van specifieke kennis en ervaring over oorlogs- en geweldsgetroffenen van groot belang. De aangekondigde maatregelen ten behoeve van deze overdracht kunnen ook voor de zorg voor veteranen toereikend zijn, temeer omdat de stichting zal kunnen deelnemen in het door de Regering te initiëren stelsel van samenwerkingsprojecten tussen algemene en specifieke instellingen. Ook hierdoor nemen de kansen toe dat veteranen adequate hulp krijgen zo dicht mogelijk bij hun woonplaats.

In dit kader past ook een financiële bijdrage van Defensie aan de Second European Conference on Traumatic Stress, die van 23 tot 27 september 1990 in Noordwijkerhout door het ICODO wordt georganiseerd.

Oprichting en ontwikkeling stichting

Een spoedige start van de immateriële hulpverlening vanuit de stichting is een dringend belang. Op basis van overleg met het Veteranen

Platform zal Defensie één of meer personen benaderen die het vertrouwen van de veteranenwereld hebben met het verzoek in overleg met Defensie en het Platform deze stichting op te richten en tot ontwikkeling te brengen volgens de lijnen die in deze nota zijn aangegeven. Deze «trekkers» krijgen ambtelijke ondersteuning. Het is op deze wijze haalbaar de stichting in het derde kwartaal van dit jaar met haar werkzaamheden te laten beginnen.

Hiermee wordt voldaan aan het gestelde in de memorie van toelichting bij de begroting voor het vergaderjaar 1988–1989. Daarin werd melding gemaakt van onderzoek naar de mogelijkheid om via de stichtingsvorm de immateriële hulpverlening aan veteranen herkenbaarder en doelmatiger te structureren. Kort daarna zullen in overleg met de stichting de huidige Defensietaken op immaterieel gebied ten behoeve van militair geïnvallideerden en ex-Libanongangers worden beëindigd. Dat is in het belang van de herkenbaarheid, doeltreffendheid en doelmatigheid van de veteranenzorg.

Subsidie-onderzoek BNMO-nazorg

In 1987 is aan de besturen van de BNMO en het BNMO-Centrum een doelsubsidie toegezegd voor maximaal f 300 000,- per jaar gedurende drie jaren. Dit is gedaan om deze instellingen de gelegenheid te bieden beleidsinformatie te verzamelen voor de beslissing over eventuele structurele subsidiëring van hun nazorg-activiteiten. Een voorlopige rapportage met het verzoek om aan te geven of uitwerking van het gepresenteerde zorgmodel dient plaats te vinden wordt binnen enkele maanden verwacht.

Vooruitlopend op de besluitvorming wordt het volgende opgemerkt.

De Regering hecht een grote waarde aan een samenhangend stelsel van voorzieningen op immaterieel gebied voor oorlogs- en geweldsge getroffen. Ontwikkelingen in de zorg voor veteranen dienen hierop te worden afgestemd. Dit betekent dat om overlappings te voorkomen afstemming geboden is. Op korte termijn zal de Stichting Dienstverlening Veteranen met een nadrukkelijke intermediaire functie naar de algemene en specifieke instellingen tot stand kunnen komen. Het gebied waarop de nazorg van het BNMO-Centrum zich kan richten voor een structurele subsidie ligt daarom in de sfeer van activiteiten die in een evidente lacune voorzien. Die activiteiten dienen open te staan voor elke veteraan, al dan niet met levenspartner of verzorgster. De toelating tot de betreffende programma's mag uitsluitend afhankelijk zijn van de indicatie, niet van de vraag of betrokkene lid is van enige veteranenorganisatie.

Gezien de behoefte aan samenhang in het immateriële hulpaanbod zal Defensie zich bij de beslissing over structurele subsidiëring laten adviseren door het (voorlopig) bestuur van de Stichting Dienstverlening Veteranen. Indien Defensie positief beslist zal de stichting in de gelegenheid worden gesteld de subsidiabele dienstverlening van het BNMO-Centrum te betrekken.

Overige onderwerpen

Tenslotte wordt nog op een aantal kwesties van uiteenlopend karakter ingegaan.

Financiële bijdrage aan het Veteranen Platform

Direct na de officiële presentatie van het Veteranen Platform zijn afspraken gemaakt over de institutionalisering van het overleg met Defensie. Daarbij is o.a. vastgelegd dat dit periodiek zal plaatsvinden. Het zal geen formeel besluitvormend overleg zijn gelet op de taken van

het Centraal Georganiseerd Overleg Militairen. Wél zal uitwisseling van ideeën, standpunten en beleidsvoornemens plaatshebben. Gezien het belang van het Veteranen Platform als communicatiekanaal met de veteranenwereld zal dit Platform enige financiële ondersteuning ontvangen. Ter bepaling van de hoogte van de bijdrage over 1990 wordt op korte termijn overleg gevoerd.

Pensioenprocedures

De Vertrouwensman heeft zijn zorg uitgesproken over de lange duur van de pensioenprocedures en erop aangedrongen deze te bekorten. De mogelijkheden tot verkorting van de pensioenprocedures zijn in totaliteit bezien bij de recente herordening van taken op het gebied van de post-actieve zorg. Deze herordening heeft geleid tot een herstructurering van de militaire pensioenadministratie. Naar verwachting zullen de doorlooptijden korter worden. De ontwikkelingen zullen nauwlettend worden gevolgd.

Beoordeling mate van invaliditeit

Bij de uitvoering van de militaire pensioenwetgeving wordt reeds vele jaren gebruik gemaakt van de War Pension Committee Scale voor het bepalen van de mate van invaliditeit. Deze schaal is in 1953 door Nederland als richtlijn van de West-Europese Unie aanvaard.

Deze schaal ondervindt toenemende kritiek van veteranenorganisaties en de beroepsrechter. Qua systematiek en volledigheid voldoet hij niet aan te stellen eisen, terwijl ook de normering veelal niet is aangepast aan huidige medische inzichten. In het bijzonder, maar niet bij uitsluiting, geldt dat voor de psychische aandoeningen.

Aangezien het aanbrengen van partiële verbeteringen niet kan leiden tot een verantwoorde schaal wordt een werkgroep ingesteld met de opdracht om binnen zes maanden te adviseren over de mogelijkheden om andere schalen toe te passen. In dit werkverband zullen ook externe deskundigen participeren. Een voorstel tot wijziging van de schaal zal te zijner tijd aan de West-Europese Unie worden voorgelegd.

Karakter invaliditeitspensioen

Het Veteranen Platform heeft aandacht gevraagd voor het karakter van het militair invaliditeitspensioen. Op grond van de huidige regelgeving en jurisprudentie wordt dit aangemerkt als inkomen in de zin van de Toeslagenwet (TW) en de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW). Bij toepassing van deze wetten kunnen gevoelige effecten optreden in de inkomenspositie van invaliditeitsgepensioneerden. Er kunnen echter vraagtekens worden gezet bij de huidige wetstoepassing. In tegenstelling tot arbeidsongeschiktheid gaat het bij invaliditeit niet om compensatie van inkomensderving ten gevolge van gebreken, maar veeleer om smartegeld.

De kwestie is door Defensie binnen de Sociale Verzekeringsraad (SVR) voorgelegd aan de Raadscommissie arbeidsongeschiktheidsverzekeringen met de vraag of wijziging van de Inkomensbesluiten TW en IOAW geboden is. In het bevestigende geval is de SVR voornemens een advies aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor te leggen.

Soldij krijgsgevangenen

Op vele manieren al is de kwestie van hun vermeend achterstallig soldij aan de orde gesteld door dienstplichtige militairen en reserve-militairen beneden de rang van tweede-luitenant die in de

periode 1943–1945 in Duitse krijgsgevangenschap zijn geweest. Bij herhaling is door Defensie aangegeven dat de basis voor toekenning van soldij over deze periode naar maatstaven van nationaal en interantionaal recht ontbreekt. In 1988 heeft de Kamer zich ook in deze zin uitgesproken. Bij de behandeling van de Defensiebegroting 1989 heeft een motie, waarin gevraagd werd om redenen van billijkheid aan de wens van deze groep tegemoet te komen, niet de vereiste steun gekregen. Hoe teleurstellend voor betrokkenen ook, deze materie is voldoende uitputtend en zorgvuldig afgewogen beoordeeld. Een heroverweging van de besluitvorming over dit onderwerp zal dan ook niet plaatsvinden.

AOW in Canada

De Vertrouwensman heeft ook aandacht gevraagd voor het Verdrag inzake sociale zekerheid met Canada. Het betreft de vraag of sprake is van een gelijke behandeling van naar Canada geëmigreerde resp. in Nederland wonende oud-militairen Indiëgangers.

Dit verdrag is nog niet in werking getreden in afwachting van behandeling. Inmiddels is duidelijk dat zij die vóór 1 januari 1957 Nederland hebben verlaten (en dus nooit ingevolge de AOW verzekerd zijn geweest) ook onder de nieuwe verdragsbepalingen niet verzekerd geacht raken. De Sociale Verzekeringsbank zal zodra het verdrag in werking treedt met reeds geregistreerde belanghebbenden contact opnemen.

Slotbeschouwing

Terwijl de ontspanning in de Oost-West-relatie op spectaculaire wijze groeit kwijt de Nederlandse overheid zich van haar taak om alsnog op snelle, herkenbare en doeltreffende wijze tegemoet te komen aan specifieke behoeften van veteranen.

Betrokkenheid bij oorlogsgeweld blijkt bij gewezen militairen ook geheel andere effecten te hebben dan door velen eertijds werd gedacht. De behoefte aan erkenning vraagt nu om een vernieuwing in de zorg voor militaire oorlogsgetroffenen, anders gezegd veteranen.

Doelstelling en vormgeving van het in deze nota gepresenteerde veteranenbeleid zijn duidelijk anders dan bij het tot nog toe voor de «erkende» militaire invaliditeitsgepensioneerden gevoerde beleid.

Realisatie van een zorgvuldig en verantwoord veteranenbeleid vergt nieuwe instrumenten en een andere institutionele structuur. Lering trekkend uit ervaringen die in de loop der jaren zijn verkregen bij de zorg voor civiele oorlogsgetroffenen en door oorlogsgeweld geïnvaleerde militairen is gekozen voor een beleid dat zich richt op erkenning en immateriële hulp, herkenbaar ingebed en zonder belemmeringen toegankelijk voor alle veteranen. Het pakket materiële voorzieningen ingeval van militaire invaliditeit blijft uiteraard beschikbaar.

Omdat veteranen de verschrikkingen van oorlogsgeweld van zeer nabij hebben meegemaakt hechten zij bijzondere waarde aan het leveren van een bijdrage tot het bevorderen van vrede. Daarom werd in 1950 de World Veterans Federation als samenwerkingsorgaan van organisaties van oudstrijders uit vele landen opgericht met als doelstellingen o.a. bij te dragen tot de internationale vrede en veiligheid, het behartigen van geestelijke en materiële belangen van oudstrijders en oorlogsslachtoffers, en het eren van de nagedachtenis van de gevallenen.

Het Nederlandse veteranenbeleid wil er ook toe bijdragen dat deze doelstellingen in en vanuit ons land zo goed mogelijk worden behartigd.